

В. П. Гмирко
кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету
Академії митної служби України
(м. Дніпропетровськ)

УДК 343.14

КОНЦЕПТ “ВІДБИТТЯ” І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ДОКАЗУВАННЯ

Критично аналізуються вихідні положення теорії відображення як методологічної основи теорії пізнання, а також розглядається її вплив на теорію доказування вітчизняного кримінального процесу.

Ключові слова: методологія, теорія відбиття, теорія пізнання, теорія доказування.

В першу чергу необхідно звернути увагу на те, що сучасна традиційна гносеологія, на якій виховано не одне покоління радянських процесуалістів, являє собою в неабиякій мірі втілення натуралістичного підходу до пізнання. Як наголошують філософи, натуралізм проявляється передовсім у прагненні будувати гносеологію як вчення про природу пізнання, його природні й психологічні передумови, механізми, властивості, зоставляючи осторонь особистісні, культурно-історичні характеристики, розглядувані як прояви психологізму або соціологізму. У вченні про пізнання і далі домінують класичні ідеали науковості, взяті з природознавства, які вимагають “наукуватого” пояснення на основі засад причиновості, об’єктивності всіх пізнавальних процесів і явищ. Цій тенденції найбільш відповідало трактування пізнання як відбиття, вчення про яке набувало всі спеціально-наукові характеристики в роботах про природу образу, механізмів відбиття, досягнення адекватності, ізоморфізму [1].

Слід зазначити, що феномен відбиття є основною характеристикою пізнання з погляду філософії діалектичного матеріалізму, де пізнання й свідомість розглядаються як “відбиття”, відтворення характеристик речей, котрі існують об’єктивно, тобто, реально, незалежно від свідомості суб’єкта. Розуміння пізнання як відбиття сформульовано було В. І. Леніним у його головній праці “Матеріалізм і емпіріокритицизм” [2], де він скритикував теоретико-пізнавальний феноменалізм Е. Маха, Р. Авенаріуса та їхніх російських послідовників.

Як наголошує В. А. Лекторський, у тридцяті роки ХХ століття ідеї В. І. Леніна щодо пізнання як відбиття, а також відбиття як властивість усієї матерії, догматизовано й ідеологізовано, а самі вони дістали найменування “ленінської теорії відбиття” [3, с. 151–152]. Останню відтак оголошено було офіційним методологічним підґрунтям “єдиноправильної” марксистсько-ленінської теорії пізнання (правда, як мені здається, дещо затіненого в добу сталінського авторитаризму), тому вона і *de jure* і *de facto* стала обов’язковою “до виконання” в усіх галузях знання, в тому числі й юридичного¹. Концепт “відбиття”, будучи успішно індоктринований² в масову

¹ Вельми промовистим є в цьому плані висловлювання Н. А. Якубович: “Наріжним каменем марксистсько-ленінської теорії пізнання, яка виступає методологічною основою теорії доказів і доказового права, є діалектико-матеріалістична теорія відбиття. Пізнання в кримінальному процесі здійснюється за універсальними законами цієї теорії, адже як за своєю сутністю, так і за кінцевим

юридичну свідомість, використовувався радянською і далі активно використовується пострадянською процесуальною доктриною як її беззастережна організаційна аксіома³.

Цей наукознавчий факт провокує потребу осмислити певні проблематичності, суперечливості концепту “відбиття”, які рефлексуються в філософському шарі сучасного знання, проте застаються поза увагою процесуальної науки, не осмислюючись в досліджуваних теоретичних конструктах⁴. Переходячи, отже, до філософських проблематизацій, зауважу, що спиратимусь передовсім на текстах і методологічних висновках робіт таких філософів, як Б. Кохель, В. А. Лекторський, Л. А. Мікешина, М. Ю. Опенков та А. Ослон.

1. Передовсім треба сказати, що в основі “відбиттєвої” концепції теорії пізнання лежить, по-перше, схематизм зорового сприйняття людиною дійсності, зумовлений висновком про його перевагу над іншими чуттями людини, а, по-друге, її нестримним прагненням все на світі бачити й розуміти. Як імпліцитною основою теорії “відбиття” є теорія сприйняття, ґрунтована на положеннях геометричної оптики, то звідси впливає натуральна переконаність людини, що нормою адекватної репрезентації досліджуваного об’єкта є саме “дзеркальний”, “фотографічний” його образ. Тому Л. А. Мікешина та М. Ю. Опенков справедливо підкреслюють: основна теза теорії “відбиття” в максималістській формі стверджує, що відчуття, сприйняття, поняття, висловлювання про наукові закони, теорії являють собою образи, “зліпки”, копії, ба й навіть “фотографії” зовнішнього світу. Вони виникають у результаті відбиття об’єктивної дійсності мозком і аналізаторами людини. Відтак метафора дзеркала⁵ часто уособлює теорію відбиття, хоча вряди-годи застережується, що це не “дзеркально-мертвенний акт” [13, с. 151].

Звідси слідує, що в традиційній гносеології відбувається змішування ідей здорового глузду (*common sense*) і філософії, а перенесення “буденних” значень до

результатом будь-яке пізнання завжди є відбиттям дійсності” [4, с. 524]. А через понад двадцять років Г. А. Печніков не менш категорично заявить: “Методологічною основою процесу доказування, встановлення об’єктивної істини в російському кримінальному процесі мусить слугувати діалектико-матеріалістична гносеологія з її вихідним принципом відбиття і положенням про засадничу пізнавальність довкілля. Пізнання є відбиттям людиною природи” [5, с. 10].

² Як наголошує А. Ослон, завдання інституту індоктринації полягає в тому, щоб запровадити в “картини світу” людини свої системи категоризації об’єктів і явищ довкілля. Відбувається нав’язування в характері обов’язкових елементів означень (окреслюються найважливіші об’єкти і явища, їм даються імена), визначень (пропонуються пояснення, визначаються причини й наслідки), критеріїв оцінювання (як відрізнити “добре” від “поганого”, “правильне” від “неправильного”) і властиво оцінок. А найголовніше, ставиться завдання закріпити пропоновані теорії як стереотипи, як тверді взірці-шаблони [6].

³ На підтвердження цієї тези наведу декілька, як мені видається, характеристичних висловлювань. Так, 1978 р. В. Т. Нор підкреслив, що “правильно з’ясувати суть доказу в кримінальному процесі можна лише на основі марксистсько-ленінської теорії відображення” [7, с. 39]. Через двадцять років І. В. Михайлов у контексті міркувань про об’єктивну істину 1991 р. напише: “наше сприйняття і уявлення про речі, які існують поза нами є лише відбиттям цих речей ... Інакше кажучи, пізнання — це відбиття в свідомості людини матеріальної дійсності, що виникає в практичній діяльності й перевіряється практикою” [8, с. 10–11]. Своєю чергою, М. І. Костін. 2003 р. підкреслив, що методологічну основу діяльності доказування становлять положення теорії відображення про первинність матеріального світу та здатність людської свідомості її відображати” [9, с. 10]. Далі Є. Г. Коваленко, презентуючи свої погляди на зміст методологічної основи кримінально-процесуального доказування 2006 р., наголосив: “Принцип відображення для кримінально-процесуального доказування важливий з погляду реальної можливості встановити всі обставини, що мають значення по кримінальній справі, за допомогою інформації, що збереглася на слідах і предметах матеріального світу та в свідомості людей” [10, с. 132].

⁴ Як зазначає в цьому зв’язку А. А. Кухта, багатьма до цього часу діалектичний матеріалізм зображується як доказувана теорія і навіть як неунікнена методологія для теорії доказів; слід констатувати, що за декількома винятками жодних спроб переосмислення спадщини радянської науки в цьому плані не робилося [11, с. 257–260].

⁵ Цікаві контекстні суження можна знайти в статті Д. Бочарова [12, с. 73–84].

філософського контексту складає одну з причин наївності і суперечливості традиційної (натуралістичної) кантівської “об’єкт — суб’єктної” гносеології, базис якої становить теорія відбиття.

2. Як зазначається в літературі, базова метафора “відбиття” центрується скоріше на кінцевому результаті пізнання, ніж її процедурній стороні, а само бо воно реалізується переважно через “невідбиттєві” операції. Мова передовсім про процедури репрезентації, інтерпретації й конвенції, пов’язані з комунікаційною природою пізнавальної діяльності. Вони суттєво доповнюють його або самостійно виконують пізнавальні функції. Філософи також спеціально підкреслюють: відбиття в багатьох випадках має опосередкований характер, що з кінечністю зумовлює вже згадану операцію репрезентації як оказання сутності пізнаваного явища з допомогою “репрезентантів”, тобто спеціальних “посередників” — моделей, моделей-аналогів, математичних моделей, символів, а також знакових, логічних систем тощо [14, с. 5–238]. Подолання розширеного тлумачення відбиття, зведення до нього всієї пізнавальної діяльності можливо лише за умов розмежування розуміння відбиття як властивості матерії і як однієї із пізнавальних операцій.

3. Суб’єкта пізнання в “відбиттєвій” концепції пізнання репрезентовано одночасно двома фокусами — абстракцією індивідуального **емпіричного** суб’єкта, що здійснює чуттєве пізнання і відбиття, і гранично **абстрактним** суб’єктом, позбавленим будь-яких індивідуально-чуттєвих або конкретно-історичних характеристик. Звідси, йдучи критичними слідами М. А. Бердяєва, логічно звиснувати, що подібний пізнавальний суб’єкт не може не розглядатися інакше як “копіювальна” машина. З неї усунено все людське слабке й грішне, що може викривити “дзеркало” і внеможливити одержання адекватних образів, адже знання — це дублікат дійсності [15, с. 79]⁶. Достовірність знання розглядається як достовірність відбиття, копіювання, описання, які можуть бути перевірені досвідним шляхом.

Як бачимо, в цій схемі немає місця для досвіду гуманітарного знання, духовної культури. Він в цілому не береться до уваги, мало того — розглядається як такий, що неминуче провадить до різних викривлень, ірраціональності, свавілля суб’єктивності, панування цінностей суб’єкта. Але це аж ніяк не відповідає реальним пізнавальним процесам, тому правильно підкреслює в цьому зв’язку К. І. Бриньов: суб’єкт — це не баддя, куди виливається інформація, що має місце в класичній теорії відбиття; суб’єкт **вибірковий і активний** у пізнанні, маючи власні предиспозиції і очікування, а особливо, мабуть, на генетичному рівні [17]. Тому в епістемології довіра до суб’єкта-пізнавача розглядається як єдино можлива позиція, але вона не зводиться до наївної довіри до показів органів чуття й мислення, а передбачає усвідомлення передумов і меж такої довіри, долучно з самооцінкою і самокритикою, критику в цілому як невід’ємний атрибут пізнавальної діяльності на загал, а не лише наукового пізнання.

⁶ Далі він спеціально наголошує: тільки в суб’єкта-пізнавача, відірваного від об’єкта, відсіченого від буття, може з’явитися спокуса бути дзеркалом, відбиттям дійсності, бути точною копією дійсності [14, с. 79]. Своєю чергою Б. Кохель, критично оцінюючи теорію відбиття, наголошує: панівний позитивістичний поділ простору активності людини зумовив виникнення низки презумпцій епістемологічної та онтологічної природи (наприклад, презумпція так званих об’єктивних законів дійсності, котрі мають абсолютний характер, тобто незалежні від структури суб’єкта-пізнавача, або презумпція винятково свідомих перцепції і мислення, яка виникла з обмеження пізнання лише до логічно-мовної сфери). Ці допущення, маючи власну історичну цінність, нині необґрунтовані навіть з погляду бази, з якої вони зродилися, тобто природничих наук; мало того — щораз стає очевидніше, що вони гальмують процес інтегрального підходу до свідомості людини й різного роду його активностей, оцінюючи їх у контексті потреб ідеології і політики. Зрештою, вони дозволяють редукувати активність людини до рівня продукування абстрактних ідей і матеріальних утилітарностей, позбавляючи тим самим людину її основної риси — здатності креації, що з’являється вже на рівні пізнання світу [16, с. 27].

4. Чуттєве пізнання являє собою єдність зображення й означення, тому притаманне теорії “відбиття” заперечення знакової форми чуттєвого відбиття спричиняє наївно-реалістичне ототожнення чуттєвої картини об’єктивної дійсності з самою цією дійсністю⁷. Якщо йдеться про сенсорні дані, то це лише сировина, в якій суб’єктові презентується предметний зміст, котрий у процесі сприйняття піддається процедурам перероблення вже невідбиттєвого характеру — вибору, категоризації, інтерпретації тощо.

Пізнавальний процес, отже, не може бути зведено до відбиттєвих процедур отримання чуттєвого образу як “зліпка” речі, він постає сьогодні в системі вибіркової, проєктивної, творчої, інтерпретаційної діяльності пізнавача, опосередкованої його соціальним і культурно-історичного досвідом, традиціями, взірцями і схемами. Тоді сам бо об’єкт пізнання буде розглядатися вже не як образ—“зліпок” чи “фотографія”, але як **об’єкт-гіпотеза** або навіть об’єкт-концепція, що потребують свого підтвердження або відкидання, а одержана таким чином істина буде характеристикою не тільки знання про нього, але й неабиякою мірою знання про самий суб’єкт.

5. Традиційний “ступінчастий” поділ пізнання на чуттєве й логічне — це вельми недосконала і приблизна **абстракція**, тому має йтися не стільки про “ступінчастість” і поетапність — “від живого споглядання до абстрактного мислення, від нього до практики”, скільки про взаємодатковість, органічне злиття безпосередніх та опосередкованих, знакових і образних, логічно-розсудливих та інтуїційно-сміслових, “тямущих”⁸ моментів у кожному акті й різновиді пізнавальної діяльності.

6. В узвичаєних рамках вульгарного трактування діалектичного матеріалізму домінує суто емпіричне положення, що свідомість суб’єкта пізнання відбиває об’єктивну реальність, тобто дещо таке, що, маючи потенційно необмежені пізнавальні властивості, існує само від себе поза й незалежно від людини, котра буде її модель⁹. Як наголошує в цьому зв’язку вже згадуваний Б. Кохель, у межах опрацьованої ним концепції причинного креаціонізму єдиною доступною суб’єктові дійсністю є власне та, що він її створює. Дійсність, створювана “внутрі” людини, тобто внутрішня модель світу¹⁰, одночасно є похідною від структури суб’єкта, а

⁷ У згаданому плані хотів би згадати промовистий фрагмент роману В. Набокова “Дар”, присвяченого постаті М. Г. Чернишевського: “За ним (А. Фойєрбахом — В. Г.) півстоліття по тому Ленін спростовував теорію, що “земля є сполучення людських відчуттів”, тим, що “земля існувала до людини”, а до його гендлярського оголошення: “ми тепер перетворюємо кантівську непізнану річ у собі в річ для себе завдяки органічній хімії” поважно додавав: “якщо існував алізарин у кам’яному вугіллі без нашого відома, то існують речі незалежно від нашого пізнання”. Геть так само ж Чернишевський пояснював: “ми бачимо дерево; інша людина дивиться на цей самий предмет. У очах у неї ми бачимо, що дерево зображується достоту таке саме. Таким чином, бачимо предмети, якими вони справді є”. Далі В. Набоков іронічно зауважує: “У всій цій дикій нісенітниці є ще свій окремий смішний завиток: постійне в “матеріалістів” апелювання до дерева особливо кумедне тим, що всі вони погано знають природу, зокрема дерева” [18, с. 46–63].

⁸ Про проблематику розуміння в діяльності доказування [19].

⁹ Н. Н. Вольський, аналізуючи проблему категорій “буття” і “небуття”, звисновує: затим що вирішення діалектичної суперечності пояснюється зміною вихідного погляду (зміною використаних понять), можна сказати, що зміна понять змінює факти. Це несумісно з нашим вихідним наївно реалістичним переконанням, що поняття, якими оперує суб’єкт, лише “відбивають” — з більшим чи меншим ступенем достовірності — об’єктивну реальність, що складається з множини елементарних фактів, які мають самостійне, незалежне від суб’єкта і його понять, буття. ... Факти, веде далі автор, “не можуть існувати поза певною системою понять і що не стільки поняття “відбивають” факти, являючися проєкцією фактів у свідомості суб’єкта, скільки факти є “відбиттям” понять, бо вони — результат проєціювання наявних у суб’єкта понять на довкілля [20, с. 77].

відтак — через абсорбовані (сприйняті) подразники — і зовнішнього світу (Дійсності), що вказує на нерівноважність (неізоморфність) дійсності суб'єкта з Дійсністю, яка є джерелом цих подразників. Отже, як висновує цей автор, “свідомості суб'єкта приступна є лише створена ним дійсність [16, с. 8–9].

Із наведених вище філософських оцінок і рефлексій, а також контекстного процесуального матеріалу випливають, на мою думку, такі, зокрема висновки методологічного характеру.

1. Треба визнати, що за великим рахунком традиційна теорія пізнання, як методологічна основа діяльності доказування в кримінальному процесі, являє собою матеріалістичну **сенсуалістичну** теорію копіювання або відбиття. З цих позицій цілком обґрунтованим видається висновок: ґрунтована на метафорах розуму та дзеркала, внутрішньо суперечлива “теорія відбиття” пов'язується з помилковими уявленнями про можливості вичерпних репрезентацій¹¹ і “чистих даних” або сприймань, з котрих як надійних достовірностей створюється шукане процесуальне знання. Отже, випадає звиснувати, що розглядуваний концепт не може бути підтримковою конструкцією сучасної теорії пізнання¹² як методологічної *основи* діяльності доказування в кримінальному процесі. Тому, якщо теорія доказування хоче бути на висоті свої завдань, вона, як, утім, і кримінально-процесуальна наука на загал, має розвертатися від традиційної теорії пізнання в бік здобутків і креативів сучасної когнітивної науки. Інакше кажучи, йдеться про зміну пізнавальної парадигми теорії доказування вітчизняного кримінального процесу.

2. Теорія відображення діалектичного матеріалізму, ідеологічний пафос якої спрямовано на обґрунтування можливості одержання в перебігу пізнання образу довкілля як копії (зліпки), фотографії реального світу, стала благодатною основою, каноном *sine qua non* ідеологеми об'єктивної істини в теорії доказування вітчизняного кримінального процесу. В підсумку це призвело до примусового вилучення з теорії і практики доказування дієвих механізмів **критики** та **контркритики**, запровадження в правний простір **паралельних** неправних практик. І тому лише один Господь знає, скільки безневинних людських душ загублено, скільки людських доль понівечено в безнадійній спробі практичної реалізації цієї абстрактної ідеї...

3. У кінці шістдесятих — кінці сімдесятих років минулого століття теорія відбиття завдяки схематизмові “копіювання” дійсності виявилася якнайліпшим ґрунтом для запровадження в теорію й практику доказування ідей інформаційного підходу. Але не треба забувати, що теорію інформації створено передовсім для

¹⁰ А. Ослон у контексті рефлексій про “картину світу” підкреслює: в процесі формування власної “картини світу” відбувається наклеювання мовних ярликів на всі “факти” дійсності — чи то люди, речі, явища, ідеї. Відтак згадана нескінченна континуальна (нерозчленована, безперервна) множина стає скінченною і оглядуваною коштом “типізації” та “категоризації”. Їхня суть полягає в постійному спрощенні феноменів дійсності, тобто сприйнятті різних феноменів як еквівалентних (типізація), і наданні множинам таких сприйнятих, як еквівалентні феноменам, статусу категорій з відповідними іменами й означеннями. Отже, можна сказати, що “картина світу”, або теорії, що на них складається “картина світу”, — це, по суті, система складно пов'язаних категорій-понять. На думку цього автора, людина — це “виробня” з продукування умовисновків, висновків, оцінок, суджень *etc.*, тобто, семантична виробня, а сама людина, по суті, лише “міноритарний акціонер” своєї “картини світу” [6]. У рамках обговорюваної аспектизації також не можу не навести й гострий контекстний вислів Г. П. Щедровицького: “... сама ідея, що мислення відображає світ реальний, є, з мого погляду, ідея маячна, хоча в класовому відношенні дуже потрібна. За такої ідеї людей тямущих бути не може. У цьому сенс ідеї відбиття: щоб, Боже збави, думки не виникло” [21, с. 13].

¹¹ У епістемології (теорії пізнання) під **репрезентаціями** розуміються представлення пізнаваного явища з допомогою спеціальних посередників — моделей, символів, знакових систем на загал (мовних, логічних і математичних). Детальніше про це [14, с. 27–238].

¹² Контекстно треба сказати, що як зауважує Л. А. Мікешина, почуття невдоволеності виникає вже від самого вжиткування терміну “теорія пізнання”, хоча для багатьох гуманітаріїв “теорія пізнання” — не просто термін, але радше символ науковості, точний маркер “світу теоретизму”, де суб'єкт, об'єкт, істина — гранично абстрактні поняття [1, с. 4–6].

задоволення потреб відповідним чином організованих технічних систем зв'язку. В її сучасних рамках інформація розглядається як такий собі спеціально виготовлений продукт, тобто відомості, що є об'єктом зберігання, передавання й перетворення для задоволення інформаційних потреб її споживача [22, с. 11] або в термінах теорії інформації — приймача. Ідеї теорії інформації механічно, але цілком у повній відповідності до змісту теорії відбиття перенесено в царину доказування, де без манівців заявлено, що інформація приміщується в джерелах доказів, а завдання “органів” і суду полягає в тому, щоби видобути її звідтам, як то кажуть, здоровою і неушкодженою... Одержана в такий спосіб інформація як “зліпок”, “копія” чи то “фотографія” з минулої правнорелевантної дійсності відтак оголошувалась процесуальним доказом, надавши тим самим “друге дихання” незграбному офіціозу **фактичних даних** (ч. 1 ст. 65 КПК).

4. Інформаційний підхід, в основі якого покоїться “відбиттєва” ідеологія був використаний в кримінальному процесі для опрацювання так званої інформаційної концепції доказування. У її рамках діяльність доказування, оформлена створенням німецькими процесуалістами ще в кінці ХІХ — початку ХХ століття натуралістичним схематизмом “збирання” → “перевіряння” → “оцінювання” доказів як таких собі матеріальних об'єктів, почала трактуватись як вже “збирання” → “перевіряння” → “оцінювання” інформації, тобто як суто **інформаційний** процес, здійснюваний у специфічній юридичній сфері.

Але спроба побудувати інформаційну концепцію доказування в теоретичного плану не дала нічого нового для розвитку складної матерії доказування в кримінальному процесі¹³: десяток яблук, як виявилось, можна порахувати й без допомоги логарифмічної лінійки, натомість логіку, мову, знаки, риторику, аргументацію, розуміння на багато років відкинено на манівці доказування. Ба більше, як на мене, її використання, фактично внеможливило на багато років теоретичне осмислення доказування як технології виготовлення юридичних моделей реальності¹⁴.

5. “Відбиттєва” теорія пізнання, в основі якої лежить хибна переконаність в тому, що відчуття є єдиним джерелом всіх наших знань, що відчуття — це “суб'єктивний образ об'єктивного світу”, що матерію як об'єктивну реальність “дано людині в відчуттях її”, що вона “фотографується, відображується нашими відчуттями, існуючи незалежно від них”, зумовлює, як на мене, феномен **нерозрізнення** двох царин або двох просторів “життєвого” (до діяльнiсного) і “правного” (діяльнiсного). Якщо мова про перший із них, то це реальне життя із усім його мешканцями, подіями, узвичаєннями та правилами поведінки, яка дійсно існує незалежно від нас, “фотографується, відображується нашими відчуттями”. Коли бо йдеться про сферу правного, то, як пише С. А. Пашин, мова про спеціально сконструйовану юристами **віртуальну** реальність, для якої характерні всякого роду уможливлені фікції і артефакти, не спостережувані в натуральних умовах, де зобов'язують власні, тобто юридичні правила “гри”, де діють вже не люди, а маски, мантії, костюми ...

¹³ Ю. М. Батурін, оцінюючи трактування доказування як інформаційного процесу, звиснував, зокрема: такий підхід досить розумний, бо з усіх математичних дисциплін лише ймовірнісна теорія дозволяють одержати нетривіальні результати. Проте спроба практичного вжиткування цих методів наптовхується на нездоланні комплікації, пов'язані з браком апріорної інформації про структуру ймовірнісних розподілень [23, с. 100–105].

¹⁴ Про це детальніше [24]. О. С. Александров правильно наголошує: пізнання реальності здійснюється не шляхом відбиття значущих об'єктів, зв'язків і відносин між ними, а через конструювання корисних моделей реальності, які фіксують контекстуально значущі її елементи та структури. Тому підставно думати, що доказування в кримінальному процесі можна проінтерпретувати як прикладну пізнавально-дослідницьку і проектно-реалізаційну діяльність обвинувальної та судової влад. Вона спрямована не на одержання “копії” правнорелевантної події минулого, а на її “заміщення” шуканими юридичними конструкціями.

Тому проблема допустимості доказів і постійні суперечки юристів з приводу того, чи можна якийсь матеріал (свідчення особи, інформацію, річ, документ) використати в процесі або ні, якраз і пов'язано з правилами цього вузького простору [25, с. 157–158]. Приміром, сторона обвинувачення, відчуваючи дискомфорт із приводу дій процесуального опонента, вважає цілком пристойним і навіть морально виправданим залишити рамки юридичної форми, де процесуальні правила заважають йому бути успішним у досягненні “істини”, повертаючись у більш органічну для нього сферу “життєвого”, де вже діють згадувані паралельні неправні практики, а відтак і збільшуються шанси вдало потягти доказову ковдру на себе...

Сподіваюсь, що наведена експозиція філософських оцінок теорії відбиття, її місця в контурі сучасної епістемології, а також підсумки власних тематичних рефлексій, викладених в рамках цієї статті, дозволяють сказати: концепт теорії “відбиття” в його догматичній зашкарублості являє собою криве дзеркало теорії доказування в кримінальному процесі; звідси слушний епістемологічний висновок: на зміну йому має прийти весь арсенал сучасної когнітивної науки як міждисциплінарного засобу аналізу пізнавальних процесів.

Список використаних джерел

1. Микешина, Л. А. Философия науки: Эпистемология. Методология. Культура / Л. А. Микешина. — М. : Издательский дом Международного университета в Москве, 2006 [Электронный ресурс] St Petersburg Center for the History of Ideas. — Режим доступа : <http://ideashistory.org.ru/sciphil.html>.
2. Ленин, В. И. Материализм и эмпириокритицизм. Критические заметки об одной реакционной философии [Текст] / В. И. Ленин // Ленин В. И. Полное собрание сочинений. — Т. 18. — М. : Изд-во полит. лит., 1968. — 525 с.
3. Лекторский, В. А. Эпистемология классическая и неклассическая [Текст] / В. А. Лекторский. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 256 с.
4. Якубович, Н. А. Гносеологические основы доказывания по уголовному делу [Текст] / Н. А. Якубович // Курс советского уголовного процесса. Общая часть. — М. : Юрид. лит., 1989. — С. 521–542.
5. Печников, Г. А. Диалектические проблемы истины в уголовном процессе [Текст] / Г. А. Печников. — М. : Юрлитинформ, 2010. — 304 с.
6. Ослон, А. Человек — “миноритарный акционер” картины мира [Электронный ресурс] / А. Ослон // Отечественные записки. — 2002. — № 3. — Режим доступа : http://magazines.russ.ru/oz/2002/3/2002_03_19.html.
7. Нор, В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів [Текст] / В. Т. Нор. — Львів : ЛДУ, 1978. — 110 с.
8. Михайлов, И. В. Методические указания по теории судебных доказательств [Текст] / И. В. Михайлов. — Одесса : ОГУ, 1991. — 92 с.
9. Костін, М. І. Контрабанда. Доказування обставин вчинення злочину на досудовому слідстві [Текст] / М. І. Костін. — К. : ДІА, 2003. — 185 с.
10. Коваленко, Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України [Текст] / Є. Г. Коваленко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 632 с.
11. Кухта, А. А. Доказывание истины в уголовном процессе [Текст] / А. А. Кухта. — Н. Новгород : Нижегородск. прав. акад. МВД России, 2009. — 569 с.
12. Бочаров, Д. “Метафори “Свідомість — це дзеркало” і “Розуміння — це бачення” в юридичній гносеології” / Д. Бочаров // Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи). — Львів : Галицький друкар, 2010. — С. 73–84.
13. Микешина, Л. А. Новые образы познания и реальности [Текст] / Л. А. Микешина, М. Ю. Опенков. — М. : РОССПЭН, 1997. — 240 с.
14. Вартофский, М. Модели. Репрезентация и научное понимание [Текст] / М. Вартофский. — М. : Прогресс, 1988. — 507 с.
15. Бердяев, Н. А. Философия свободы [Текст] / Н. А. Бердяев // Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества. — М. : Правда, 1989. — 608 с.
16. Kochel, B. Od episteme do creatio [Tekst] / B. Kochel // Zagadnienia Filozoficzne w Nauce. — Zeszyt VI. — Krakow, 1984. — S. 27–40.
17. Бринев, К. И. По поводу “новой теории доказательств”: старая не хуже [Электронный

- ресурсе] / К. И. Бринев // Международная ассоциация содействия правосудию (МАСП/ IUAJ). — Режим доступа : <http://www.iuaj.net/node/558>.
18. *Набоков, В. Дар* [Текст] / В. Набоков // Набоков В. Собр. соч. : [в 4-х т.]. — М. : Правда, 1990. — Т. 4. — С. 218–219.
19. Доказательство и понимание [Текст] [Попович М. В., Крымский С. Б., Ишмуратов А. Т. и др.]. — К. : Наук. думка, 1986. — 312 с.
20. *Вольский, Н. Н. Легкое чтение. Работы по теории и истории детективного жанра* [Текст] / Н. Н. Вольский. — Новосибирск : НГПУ, 2006. — 280 с.
21. *Щедровицкий, Г. П. Философия у нас есть* [Текст] / Г. П. Щедровицкий // Щедровицкий Г. П. Философия. Наука. Методология. — М. : Шк. Культ. Полит., 1997. — С. 1–24.
22. *Мороз, Б. І. Методи раціональної організації обробки інформації в системах передачі даних* [Текст] / Б. І. Мороз, В. П. Дюбко. — Дніпропетровськ : Акад. митн. служби України, 2007. — 251 с.
23. *Батурич, Ю. М. Алгоритмическая и нормативно-правовая модели поведения* [Текст] / Ю. М. Батурич // Влияние научно-технического прогресса на юридическую жизнь. — М. : Юрид. лит., 1988. — С. 100–105.
24. *Александров, А. С. Новая теория доказательств* [Электронный ресурс] / А. С. Александров // Доклады и сообщения на конференции “Уголовная юстиция: связь времен” — Международная ассоциация содействия правосудию (МАСП/IUAJ). — Режим доступа : <http://www.iuaj.net/node/406> [05/09/2010; 20:47].
25. *Пашин, С. А. Человек в российском правовом пространстве* [Текст] / С. А. Пашин // Кто и куда собирается вести Россию? Актеры макро-, мезо- и микроуровней современного трансформационного процесса / под ред. Т. И. Заславской. — М. : МВШСЭН, 2001. — С. 157–166.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінально-правових дисциплін
Академії державної митної служби України
(протокол № 15 від 21 червня 2011 року)*

Надійшла до редакції 30.07.2011

Гмырко В. П. Концепт “отражения” и методологические проблемы теории доказывания.
Критически анализируются основные положения теории отражения как методологической основы теории познания, а также рассматривается ее влияние на теорию доказывания отечественной теории доказывания.

Ключевые слова: методология, теория отражения, теория познания, теория доказывания.

Hmyrko, V. P. “Reflection” Concept and Methodological Problems of Proving Theory
The article gives the critical analysis of the main points of the reflection theory as the methodological basis of the cognition theory, besides there is consideration of its influence upon the domestic proving theory in the criminal process.

Key words: methodology, reflection theory, cognition theory, proving theory.

